

Twórczy lęk Słowackiego
Antagonizm wieszczów po latach

NR 3052

Magdalena Bąk

Twórczy lęk Słowackiego
Antagonizm wieszczów po latach

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2013

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Michał Kuziak

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I	
Agon, czyli o relacji między Słowackim a Mickiewiczem	13
Antagonizm wieszczów	13
Poetów lęk przed wpływem	25
O Bloomie bez przesady	40
Po co nam nowy „antagonizm wieszczów”?	52
Rozdział II	
Miłość romantyczna	63
Jak się zakochać – to tylko we dwóch	66
<i>W Szwajcarii</i> , czyli nigdzie	75
Niebezpieczne związki	103
Genesis z serca	113
Rozdział III	
Naród i historia	129
Kompleks <i>Wallenroda</i>	130
<i>Lambro</i> , czyli pojedynek na bohaterów	157
Przypadek Kordiana, czyli korsarz na Mont Blanc	169
Ten trzeci... Uwagi na marginesie <i>Kordiana</i>	216
Pod znakiem ironii	232
Idealna synteza	248
Jak Słowacki tłumaczył Mickiewicza	272

Rozdział IV	
Poezja	303
<i>Principia</i>	307
Język	329
Teoria poezji narodowej	353
Rozdział V	
Antagonizm wieszczów. Strona Mickiewicza	371
Sądy zbójckie	378
Prywatnie o Słowackim	385
Kochajmy się?	390
Miejsce Słowackiego w literaturze polskiej	399
Zakończenie	407
Bibliografia	421
Indeks osób	443
Résumé	451
Summary	453

Wstęp

Książka ta ma czterech bohaterów. Pierwszym jest, oczywiście, Juliusz Słowacki, którego twórczość stanowi podstawowy materiał poddawany analizie w kolejnych rozdziałach pracy. Próba oświetlenia zarówno pewnych szczegółowych rozwiązań artystycznych zastosowanych przez poetę, jak i wymowy ideowej całych tekstów bądź ich większych fragmentów stanowi główny cel prowadzonych tutaj rozważań. Najważniejszym rysem sylwetki poetyckiej młodszego wieszczą staje się, w proponowanym w tej książce ujęciu, jego stosunek do literackich osiągnięć Mickiewicza, konieczność określenia się wobec nich i znalezienia miejsca zarówno do rozwoju własnej wyobraźni poetyckiej, jak i do realizacji odmiennego modelu poezji w świecie romantycznym, który w polskiej praktyce literackiej pierwszej połowy XIX wieku był w znacznym stopniu zorganizowany wokół twórczości autora *Ballad i romansów*.

Drugim bohaterem tej książki jest zatem Adam Mickiewicz. Choć ze względu na przyjętą optykę to nie jego teksty, ale dzieła Słowackiego poddawane są interpretacji, a utwory starszego poety funkcjonują „jedy- nie” jako najważniejszy z kontekstów interpretacyjnych, nie umniejsza to jednak znaczenia dorobku i osoby autora *Dziadów* dla podjętych tu refleksji i wszystkich wynikających z nich wniosków. Znaczenia tego nie sformułowałabym może w ten sposób, że bez Mickiewicza nie byłoby Słowackiego, ale z pewnością byłyby to Słowacki inny niż ten, którego znamy, a niektóre najważniejsze obecnie i uznawane za najbardziej wartościowe aspekty jego poezji (jak choćby strategia ironii romantycznej) nie zaistniałyby w niej być może wcale. I choć przyjęta perspektywa badawcza zakłada głównie uzupełnienie odczytań i interpretacji dzieł

Słowackiego, to jednak ostatni rozdział jest próbą pokazania, na ile prezentowany w tej pracy model relacji pomiędzy wieszczami może być pomocny w zrozumieniu twórczej postawy Adama Mickiewicza.

Trzecim bohaterem tej książki jest Manfred Kridl. Dzięki swojej znakomitej rozprawie przekształcił formułę „antagonizmu” w mocną metaforę, która odegrała istotną rolę w historii polskiej literatury, stając się kanonicznym sposobem ujmowania relacji pomiędzy Słowackim i Mickiewiczem. O ile najistotniejszym, jak zostało powiedziane, kontekstem interpretacji utworów Słowackiego będzie w prezentowanej książce twórczość Mickiewicza, o tyle najważniejszą inspiracją badawczą, tekstem krytycznym, stanowiącym podstawowy punkt odniesienia prowadzonych w tej pracy analiz, będzie właśnie rozprawa Kridla, opublikowana w 1925 roku w formie książkowej praca habilitacyjna *Antagonizm wieszczów. Rzecz o stosunku Słowackiego do Mickiewicza*. Zawiera ona szereg celnych i cennych analiz twórczości autora *Kordiana* i w wielu kwestiach – mimo upływu czasu i lawinowego wręcz przyrostu opracowań dotyczących pisarstwa Słowackiego – trzeba się z nimi po prostu zgodzić. Zapewne dlatego mimo upływu kilkudziesięciu lat, w czasie których badacze podejmowali wszystkie właściwie aspekty poetyckiej działalności obu wieszczów, rozpatrując ich literackie osiągnięcia pod każdym możliwym kątem, kwestia wzajemnych stosunków pomiędzy poetami pozostała jednak zdominowana przez metaforę **antagonizmu wieszczów** (czasami obwarowywaną jedynie zastrzeżeniami, że jest ona być może niewystarczająca do zrozumienia skomplikowanej relacji, która ich łączyła), a problem ten – choć nie ma wątpliwości, że w rozumieniu zwłaszcza poetyckiej ewolucji Słowackiego niezwykle istotny – nie doczekał się dotąd nowego ujęcia monograficznego. Czesław Zgorzelski we wspomnieniu pośmiertnym poświęconym Manfredowi Kridlowi napisał: „W każdej sprawie Kridl umiał wskazać najważniejszy kompleks problemów, umiał spojrzeć na nie twórczo, odsłaniając obserwatorowi nowe perspektywy. Ale sam rzadko z perspektyw tych korzystał: torował drogę innym, wskazywał najogólniej kierunki badań, wzniewał zainteresowanie, zaszczerpiał i rozwijał myśl naukową innych”¹. Zdanie to po

¹ Cz. Zgorzelski: *Manfred Kridl, jego dzieła i osobowość*. „Przegląd Humanistyczny” 1957, nr 1, s. 68.

części tylko da się odnieść do *Antagonizmu wieszczów*. W pracy tej z całą pewnością badacz trafnie rozpoznał istotne problemy związane z relacją pomiędzy dwoma najwybitniejszymi poetami polskiego romantyzmu, a sposób jej ujęcia stał się nie tylko inspirujący dla kolejnych pokoleń interpretatorów, ale też w pewien sposób wiążący, bo nie udało się dotąd zaproponować skutecznej formy wyjścia poza nakreślone przez Kridla ramy. Jednocześnie w tym akurat przypadku autor *Antagonizmu wieszczów* okazał się nie tylko inspiratorem nowych odczytań, tym, który podsuwa rozwiązania, ale też badaczem rozwijającym ową myśl ogólną w spójną, wyczerpującą i niezwykle ciekawą interpretację. Tym bardziej przesadny wydaje się krytyczny stosunek Kridla do prowadzonych w tej książce analiz, wyrażony w późniejszym okresie jego działalności badawczej. Nie ulega wątpliwości, że postrzegane z perspektywy formułowanej we *Wstępie do badań nad dziełem literackim* metody integralnej, w myśl której w obrębie zainteresowań badacza literatury może się znaleźć wyłącznie „język i styl autora, jego sposoby komponowania, jego wersyfikacja, rodzaj i zakres tematów, jakie uprawia”, z tym zastrzeżeniem jednak, że „to wszystko nie daje [...] podstawy do określenia jego poglądu na świat”², spore fragmenty *Antagonizmu wieszczów* mogły budzić uczucia mieszane. A jednak bardziej niż na surową krytykę wyrażoną słowami Husserla: „Wobec niczego nie jest się tak surowym, jak wobec świeżo porzuconych własnych błędów”³, ta znakomita książka zasłużyłaby na sformułowane również w zakończeniu *Wstępu do badań nad dziełem literackim* przekonanie, że otwartość na inne metodologie tam, gdzie są one skuteczne i wartościowe, sprzyja pomnażaniu wiedzy o literaturze.

W pracy niniejszej, stawiając sobie za cel próbę pokazania stosunku Słowackiego do Mickiewicza, a nawet (choć w nieco węższym zakresie ze względu na szczupłość materiału, który poddać by można analizie) wzajemnych odniesień obu poetów, nie mam ambicji odrzucenia ustaleń Kridla, chodzi mi jedynie o ich uzupełnienie i przeformułowanie tam, gdzie wydaje się to możliwe, a biorąc pod uwagę nowsze teorie literatury – także konieczne do lepszego i pełniejszego opisu relacji pomiędzy poetami.

² M. Kridl: *Wstęp do badań nad dziełem literackim*. Wilno 1936, s. 111.

³ *Ibidem*, s. 213.

Czwartym zatem bohaterem tej książki stanie się Harold Bloom, którego koncepcja **lęku przed wpływem** stanowiła badawczy impuls, inspirujący prowadzone tu rozważania. Nie jest przypadkiem, że nazwisko autora koncepcji odczytania świadomie zniekształconego pojawia się dopiero teraz, zamykając to wstępne wyliczenie. Teoria Blooma, o czym będę jeszcze pisać szczegółowo w pierwszym rozdziale pracy, mimo precyzyjnie wyznaczonych kolejnych kroków procesu rewizyjnego, w którym młodszy poeta uwalnia się od wpływu dawnego mistrza, nie jest w zasadzie konkretną metodą interpretacyjną. Stanowi raczej pobudkę do specyficznego myślenia o literaturze i pojawiających się w niej kolejno, następujących niejako po sobie, wybitnych jednostkach, które zmagać się muszą z tradycją wyrosłą przed nimi i zawłaszczającą w sposób nieuchronny ich wyobraźnię. I tak właśnie koncepcja lęku przed wpływem została potraktowana w tej książce: jako inspiracja, zachęta do nieco innego spojrzenia na relację pomiędzy Słowackim i Mickiewiczem, spojrzenia, w którym nacisk zostaje położony nie na niepoohamowaną ambicję młodszego poety i jego chęć zdobycia sławy równej lub przewyższającej Mickiewiczowską, ale na mechanizm odróżniania się, będący nieodłącznym składnikiem „kondycji zapóźnienia”, czyli faktu, że tworzy się w sytuacji, kiedy wszystkie, jak się zdaje, najwybitniejsze dzieła już powstały. Bardziej niż wytyczanie kolejnych faz rewizjonistycznego starcia interesuje mnie jednak jego specyficzna logika, nie tylko ukazująca podwójnie nacechowany stosunek efeba do wielkiego prekursora, ale też ujawniająca specyficzny rytm, któremu podporządkowana jest relacja między nimi. Nie chodzi tu bowiem o proste przeciwstawienie własnych, odmiennych artystycznych czy ideowych propozycji osiągnięciom „tamtego”. Bezpośrednie starcie z mistrzem wyprowadzane jest zawsze z tekstów wielkiego poprzednika i przygotowywane za pomocą chwytów interpretujących w odpowiedni sposób twórczość zarówno jego, jak i własną. Napięcie pomiędzy tymi dwoma elementami: szukaniem punktu oparcia, przestrzeni możliwej do pokazania jako niezawłaszczona przez prekursora a właściwym „przeciwstawieniem” mu się, dobrze charakteryzuje relację pomiędzy Słowackim a Mickiewiczem. Teoria Blooma została na kartach tej książki potraktowana jedynie jako ogólna inspiracja, a nie sztywna metodologia, przede wszystkim dlatego, że celem pracy jest analiza i interpretacja poszczególnych dzieł

Słowackiego, ujawnienie istotnych koncepcji i rozwiązań artystycznych lub nowe oświetlenie prezentowanych przez poetę idei, a nie wskazanie i nazwanie poszczególnych etapów rewizyjnych. Warto także zaznaczyć, że książka ta dotyczy relacji tekstowych, więc sfera skomplikowanych zależności psychologicznych, z którą raz po raz odważnie flirtuje Bloom, zostanie w niej potraktowana marginalnie.

Intencją tej książki jest, oczywiście, także sugestia, że może czas już zastąpić jedną mocną metaforę „antagonizmu wieszczów” inną mocną metaforą „lęku przed wpływem”. Zmiana taka, jak sądzę, pozwala lepiej ująć charakter relacji pomiędzy wieszczami, nadając się zarówno do opisanie tych intertekstualnych związków zachodzących pomiędzy utworami Słowackiego i Mickiewicza, które wpisują się w kategorię inspiracji, jak i polemiki czy też relacji zupełnie innego rodzaju, dla których formuła „antagonizmu” w ogóle nie pozwala znaleźć nazwy, a przecież nie ulega wątpliwości, że takie związki występują.

Indeks osób

- Abrams Meyer H. 307, 310, 315, 318, 320, 439
Abriszewska Paulina 50, 425
Acton Alfred 87, 425
Adamkowicz-Iglińska Bożena 119, 123, 427
Axer Jerzy 199, 427
- Bachelard Gaston 89, 90, 140, 441
Bachórz Józef 86, 289, 427, 442
Backvis Claude 82, 427
Balbus Stanisław 158, 304, 441
Bar Adam 403, 441
Barłowska Maria 375, 431
Bąk Magdalena 58, 59, 154, 399, 427
Bécu August 32
Bécu Salomea 379
Bełza Witold 423
Bielik-Robson Agata 29, 41, 42, 46, 168, 309, 407, 408, 412, 425, 426, 439, 442
Biernacki Andrzej 82, 427
Biliński Krzysztof 181, 427
Bittner Ireneusz 41, 439
Bizan Marian 179, 218, 424, 428
Bloom Harold 10, 11, 29, 30, 31, 36, 37, 40–54, 57–62, 70, 71, 73, 96, 100, 103, 112, 115, 125, 126, 129, 130, 136, 150, 152, 158, 167, 168, 172, 179, 182, 183, 198, 214, 215, 217, 226, 233, 234, 246, 247, 271, 272, 281, 287, 298, 301, 306, 324, 328, 337, 360, 364–368, 371, 376–378, 391, 395, 398, 399, 401, 405, 407–415, 417–420, 425, 426
- Błoński Jan 90, 140, 441
Błotnicki Hipolit 14
Bolecki Włodzimierz 187, 424
Boleski Andrzej 341, 427
Borowczyk Jerzy 51, 300, 426, 436
Borowska Małgorzata 158, 433
Borowski Leon 26
Botticelli Sandro 84
Brodzka Alina 232, 312, 441
Brzozowski Jacek 66, 265, 295, 296, 319, 424, 427
Bućko-Żmuda Patrycja 50, 426
Budzyński Michał 159, 425
Bychowski Gustaw 36, 92, 109, 427
Byron George Gordon 61, 158, 169, 217, 232, 235, 238, 248, 354, 357, 365, 385, 388
Bystroń Jan Stanisław 177, 441
- Caillois Roger 441
Całek Anita 20, 39, 415, 427

- Chachulski Tomasz 136, 441
Chaucer Geoffrey 31
Chlebowski Bronisław 16, 439
Chmielowski Piotr 16, 75, 439
Chodźko Aleksander 97–99, 424
Chudak Henryk 90, 140, 441
Chwin Stefan 134, 148, 427, 428
Ciemnoczołowski Artur 78, 382, 435
Cieśla-Korytowska Maria 64, 91, 93,
111, 113, 120, 136, 173, 188, 254,
322, 329, 347, 393, 415, 416, 428,
429, 436, 437, 439
Cieślikowski Jerzy 188, 428
Coleridge Samuel Talyor 308, 310
Constable John 309
Corregio [Antonio Allegri] 86
Csato Edward 108, 428
Cybulski Wojciech 222, 223, 375, 439
Cygulska Elżbieta 21, 425
Cysewski Kazimierz 57, 335, 437
Czaplejewicz Eugeniusz 311, 433
Czermińska Małgorzata 92, 429, 439
Czubek Jan 108, 422
- Danek Danuta 36, 43, 91, 427, 441
Dante Alighieri 92, 107, 356
Dąbrowska Danuta 58, 428
Dąbrowski Mieczysław 426
Dąbrowski Roman 232, 235, 428
Dąbrowski Stanisław 379, 428
Dernałowicz Maria 14, 331, 386, 421
Dobrowolski Franciszek 223, 439
Dokurno Zygmunt 113, 252, 330, 421,
422
Dolińska Monika 325, 441
Dopart Bogusław 132, 196, 201, 293,
428, 433
Dufour-Kowalska Gabrielle 192, 439
- Englert Jan 189
Eustachiewicz Lesław 442
Fedewicz Maria Bożena 307, 439
Feldmanowa Maria 413, 425
Feliński Zygmunt Szczęsny 35
Fiećko Jerzy 59, 428
Fieguth Rolf 297, 428
Floryan Władysław 114–116, 122, 124,
132, 180, 275, 283, 289, 290, 316,
327, 343, 421–424, 428
- Gadacz Tadeusz 309, 442
Garczyński Stefan 14, 29, 39, 216–224,
226–231, 374–376, 398, 424, 427,
436, 440
Gille-Maisani Jean Charles 432
Głowiński Michał 75, 441
Goethe Johann Wolfgang 33, 234, 356,
437
Gombrich Ernst H. 325, 441
Gontard Susette 103
Gośłowski Maurycy 305
Goszczyński Seweryn 61, 375
Goźliński Paweł 376, 424
Górski Konrad 48, 132, 181, 293, 421,
428, 436
Grabowski Michał 305, 439
Grabowski Tadeusz 16, 76, 429
Grabowski Wiesław 343, 429
Graczyk Ewa 148, 427
Gribojedow Aleksander 210, 424
Grzegorz XVI 223
Grzęda Ewa 192, 439
Gumkowski Marek 106, 429
Gutorow Jacek 48
Gutt Ferdinand 389
- Hamerski Wojciech 51, 426
Hardy Thomas 48

- Hertz Paweł 65, 179, 424, 428
Heska-Kwaśniewicz Krystyna 243, 434
Hoesick Ferdynand 76, 429
Hoffmann-Piotrowska Ewa 59, 273, 326, 366, 411, 429, 431, 437
Hölderlin Friedrich 102, 103, 309, 424
Hopfinger Maryla 232, 312, 441
Horacy 135, 424, 425
Hrabec Stefan 181, 436

Inglot Mieczysław 176, 191, 193, 198, 203, 205, 429
Izydor Scholastyk 98

Jagła Danuta 120, 429
Jakubowski Wiktor 210, 424
Jandołowicz Marek (ksiądz Marek) 400
Janion Maria 17, 34, 62, 92, 106, 131, 133, 134, 145, 167, 189, 197, 199, 206, 274, 371, 429, 434, 436, 439, 441
Januszkiewicz Eustachy 385, 395, 396, 399
Jarmocik Piotr 120, 429
Jaworska Elżbieta 331, 386, 421
Jedlicki Jerzy 278, 441
Jochemczyk Mariusz 243, 429
Jokiel Irena 21, 429

Kaczmarek Wojciech 59, 391, 433
Kaczyński Paweł 136, 441
Kalaga Wojciech 29, 425
Kalinowska Maria 50, 64, 109, 158, 165, 166, 176, 177, 232, 429, 430, 433, 437
Kamela Małgorzata 373, 430
Kamionka-Straszakowa Janina 43, 138, 143, 439, 441

Karamzin Nikołaj Michajłowicz 365
Kasperski Edward 21, 231, 427, 429
Kawyn Stefan 358, 377, 440
Kepiński Zdzisław 325, 430
Kiślak Elżbieta 106, 261, 265–267, 373, 429, 430
Kitab Shakir 426
Kleiner Juliusz 76, 81, 105, 108, 110–112, 114–116, 118, 122, 124, 138, 140, 144, 145, 160, 170, 216, 233, 235, 253, 262, 275, 280, 283, 288, 305, 306, 313, 314, 316, 325, 327, 334, 336, 343, 345, 355, 356, 367, 422, 423, 424, 430, 439
Kleist Heinrich von 102
Kniaźnin Franciszek Dionizy 241
Kobyłecki Józef 404
Kolbuszewska Ewa 192, 439
Kolbuszewski Jacek 56, 192, 289, 432, 439
Kolbuszewski Stanisław 116, 345, 422
Kolumb Krzysztof 252
Kołakowski Leszek 133, 441
Konstanty Pawłowicz (wielki książę rosyjski) 199
Kopczyńska Zdzisława 339, 344, 430
Kopeć Józef 404
Korotkich Krzysztof 17, 288, 289, 292, 307, 375, 428, 430, 431, 438
Kossowska Irena 325, 441
Kot Karolina 41, 439
Kowalczykowa Alina 13, 86, 91, 115, 166, 207–209, 258, 263, 264, 315, 318, 320, 321, 342, 360, 361, 425, 430, 439, 442
Kowalski Grzegorz 17, 307, 428, 435
Kozmian Andrzej Edward 177, 424
Kozmian Jan 392, 393, 395
Kozmian Kajetan 358

- Krasicki Ignacy 206, 238
Kraśniński Zygmunt 14, 15, 21, 59, 65,
77, 78, 125, 145, 175, 265, 285, 314,
377, 424, 428, 429, 430, 431, 440, 436
Kridl Manfred 8, 9, 16, 19, 22–25, 27,
29, 52, 54, 57, 58, 61, 115, 157, 158,
174, 175, 179, 182–184, 190, 197–
199, 213, 235, 240, 245, 248, 249,
252, 269, 270, 279, 280, 373, 374,
396, 413, 414, 424, 426
Krókowski Jerzy 135, 424
Krukowska Halina 40, 138, 191, 194,
205, 292, 319, 375, 427, 430, 431,
432, 438
Krysowski Olaf 21, 86, 429, 430
Krysztofiak Anna 84, 285, 430
Krzyżanowski Julian 180, 207, 422,
439
Kubacki Wacław 430
Kubiak Zygmunt 80, 98, 425, 441
Kuczyńska Agnieszka 325, 441
Kuligowski Waldemar 84, 102, 441
Kurek Krzysztof 106, 430
Kurska Anna 283–285, 431
Kuryś Agnieszka 432
Kuziak Michał 49, 59, 94, 105, 120,
121, 156, 157, 186, 207, 210, 215,
246, 256, 277, 285, 308, 309, 311,
327, 329, 362, 364, 366, 375, 411,
431, 435, 439
Kućniar Jan 108, 118, 275, 280, 422,
424
Kwiatkowski Władysław 359, 440

La Fayette Marie Joseph de 252
Lalewicz Janusz 232, 312, 441
Lebioda Dariusz Tomasz 58, 427
Lelewel Joachim 331
Leon XII 223
Leonardo da Vinci 86
Leszczyński Marcin 50, 247, 434
Leśmian Bolesław 46, 187, 424, 426
Libera Leszek 18, 34, 77, 85, 94, 104,
105, 166, 237, 380, 431
Linde Samuel Bogumił M. 181, 441
Lipszyc Adam 30, 37, 426
Lisowski Jerzy 441
Lubański Marek 91, 431
Lyszczyna Jacek 58, 65, 154, 220, 242,
252, 254, 260, 266, 375, 399, 427,
431, 438, 440

Łaski Aleksander 218
Ławski Jarosław 14, 17, 48, 105, 138,
143, 145, 147, 154, 158, 186, 191,
215, 292, 307, 312, 343, 375, 428,
430, 431, 432, 433, 435, 437, 438
Łempicki Zbigniew 44, 45, 440
Łotman Jurij 209, 210, 441
Łubieniewska Ewa 250, 432
Łukasiewicz Jacek 373–375, 432

Machiavelli Niccolò 133–136
Maciąg Kazimierz 17, 440
Maciejewski Jarosław 49, 76, 77, 88,
93, 97, 99, 138, 156, 200, 202, 203,
210, 216, 242, 432
Maciejewski Marian 59, 90, 391, 432,
433
Mackiewicz Tomasz 231, 427
Majchrowski Zbigniew 148, 427, 432
Makles Tadeusz Jacek 432
Makowski Stanisław 55, 56, 76, 138,
172, 199, 200, 284, 285, 289, 291,
322, 327, 328, 429, 432
Malczewski Antoni 48, 61, 138–143,
145, 147, 149, 151, 152, 294–296,
425, 431, 432

- Małecki Antoni 15, 16, 48, 76, 432, 437
Man Paul de 41
Marczewska Katarzyna 432
Markiewicz Henryk 29, 44, 377, 425, 432, 440
Markowska Wanda 102, 440
Markowski Michał Paweł 46
Marlowe Christopher 31
Masłowski Michał 196, 211, 259, 260, 432, 442
Maślanka Julian 115, 238, 349–351, 400, 421
Matuszewski Ignacy 318, 433
Matywiecki Piotr 379–381, 433
Mayenowa Maria Renata 426
Melberg Arno 442
Meyerbeer Giacomo 230
Michalska Julia 76
Mickiewicz Adam *passim*
Mickiewicz Władysław 15, 433
Mikołaj I 203
Mikuła Monika 158, 433
Milska Anna 102, 440
Mitosek Zofia 333, 338, 339, 348, 375, 433
Mochnacki Maurycy 139, 166, 357, 358, 440
Molisak Alina 426
Moore Thomas 68, 425
Morawski Franciszek 358
Musset Alfred de 45, 247, 317, 435
Mytych Beata 84, 433

Nabielak Ludwik 14
Naruszewicz Adam 135, 136, 441
Nawarecka Lucyna 276, 433
Nawarecki Aleksander 25, 84, 341, 433
Nesteruk Małgorzata 38, 57, 163, 276, 311, 360, 361, 380, 433
Niemcewicz Julian Ursyn 177, 203, 335
Niemojowski Wincenty 359, 440
Norwid Cyprian Kamil 33, 84, 114, 181, 332, 435, 437, 440
Norwid Ludwik 345, 422
Novalis [Friedrich Leopold von Hardenberg] 44, 73, 94, 101, 102, 425
Nowak Zbigniew Jerzy 294, 422
Nowakowski Piotr 82, 442
Nowicka Elżbieta 394, 435
Nowosilcow Nikołaj 131

Ocieczek Renarda 173, 434
Odyniec Antoni Edward 14, 27, 28
Ołędzka-Frybesowa Aleksandra 65, 424
Opacka Anna 59–61, 187, 188, 293, 390, 391, 433
Opacki Ireneusz 193, 195, 207, 238, 293, 433
Osiński Ludwik 403
Owczarski Wojciech 46, 50, 426
Owczarz Ewa 21, 440
Owidusz [Publius Ovidius Naso] 31, 82

Palicka Agnieszka 107, 433
Paluchowski Andrzej 209, 422
Paweł V 223
Pawlikowski Jan Gwalbert 286, 433
Pecold Kazimierz 14, 78, 382, 435
Pełka Leonard J. 69, 442
Piechota Marek 32, 84, 173, 243, 379, 312, 331, 375, 384, 397, 402, 433, 434

- Pigoń Stanisław 14, 179, 260, 292, 293, 430, 434
Pinard, siostry 32, 33
Piotrowska Magdalena 394, 435
Piwińska Marta 17, 34, 35, 63, 75, 100, 101, 122, 224, 273, 343, 344, 419, 434, 440
Plater Władysław 392, 393
Platon 64, 345
Płonka-Syroka Bożena 91, 431
Płoszewski Leon 115, 238, 349–351, 400, 421
Pomorski Adam 73, 425
Potkański Jan 31, 50, 365, 413, 414, 426
Prokop Jan 82, 427
Próchnicki Włodzimierz 106, 108, 109, 434
Przyboś Julian 310
Przybylski Ryszard 34, 119, 139, 225, 250, 255, 338, 425, 434
Przychodniak Zbigniew 66, 173, 174, 206, 265, 300, 375, 376, 435, 436
Puchalska Iwona 393, 394, 435
Pyczek Waclaw 268, 269, 435

Radziwiłłówna Barbara 177
Rafael Santi 86, 147
Reicher-Thonowa Gizela 234, 435
Ropelewski Stanisław 19, 306, 392
Rostkowska Agnieszka 309, 442
Rostworowska Maria 192, 439
Rougemont Denis de 442
Rousseau Jean Jacques 207
Rożek Michał 177, 442
Różewicz Tadeusz 20, 21, 50, 425, 426, 440
Rudolf Edyta 91, 431
Rutkowski Krzysztof 57, 311, 329, 347, 348, 353, 433, 435
Rymkiewicz Jarosław Marek 19, 34, 122, 398, 435
Rynck Patrick de 82–84, 442
Saganiak Magdalena 42, 43, 264, 278, 308, 310–312, 318, 329, 344–346, 358, 398, 435
Saussure Ferdynand de 349
Sawicki Stefan 114, 440
Sawrymowicz Eugeniusz 32, 180, 230, 322, 335, 379, 421, 429
Schiller Friedrich 98, 159, 385, 425
Schlegel Friedrich 95
Seweryn Agata 59, 91, 95, 391, 433, 435
Seweryn Dariusz 59, 61, 62, 391, 433, 435
Shelley Percy Bysshe 48, 80, 315, 425
Siemiński Lucjan 135
Siwicka Dorota 35, 434
Siwiec Magdalena 45, 49, 58, 94, 96, 247, 316, 317, 411, 435
Skalińska Ewangelina 269, 435
Skarga Piotr 351
Skubalanka Teresa 84, 181, 332, 435
Skuczyński Janusz 175, 240, 315, 436, 437
Skwarczyńska Stefania 82, 83, 216, 217, 284, 335, 336, 378, 392, 397, 436, 440
Słowacki Euzebiusz 26
Smulski Jerzy 21, 440
Sokołowski Mikołaj 186, 279, 431, 436
Solomos Dionisio 34, 35, 433
Sommer Łukasz 309, 442
Spazier Richard Otto 218
Spiró György 21, 425
Spytkowski Józef 284, 436

- Stajewska Zofia 218, 222, 228, 440
Stanisz Marek 17, 26, 304, 306, 355,
357, 359, 363, 436, 440
Starnawski Jerzy 28, 36, 112, 138, 216,
288, 313, 392, 430, 436, 439
Stefanowska Zofia 65, 207, 221, 256,
259, 283, 289, 333, 336, 436
Stefańska-Szewczuk Dorota 325, 441
Sudolski Zbigniew 21, 27, 180, 429,
436, 437
Swedenborg Emanuel 87, 88, 425
Szargot Barbara 21, 440
Szargot Maciej 288, 289, 291, 292,
437
Szczegliacka-Pawłowska Ewa 91,
269, 435
Szekspir William 31, 197, 356
Szelaǳ Zdzisław 217, 440
Szemioth Franciszek 392, 393
Szturc Włodzimierz 33, 56, 57, 93,
131, 202, 232, 347, 428, 436, 437,
440
Szuster Marcin 29, 47, 168, 408, 425
Szydłowska-Brykczyńska Waleria 437
Szymanis Eligiusz 201, 202, 253, 271,
272, 437
Śniadecka Ludwika 76
Śniedziewski Piotr 51, 426
Tarnowski Stanisław 16, 48, 217, 437,
440
Tatarkiewicz Anna 90, 140, 441
Taylor Charles 309, 442
Terlecki Tymon 325, 437
Tischner Józef 157, 442
Tomaszewska Grażyna 324, 437
Tomaszuk Katarzyna 158, 433, 437
Tomkowski Jan 264, 267, 326, 437
Towiański Andrzej 20, 21, 272–274
Tretiak Józef 18, 179, 437
Treugutt Stefan 147–149, 437
Trojanowiczowa Zofia 404, 440
Troszyński Marek 189, 211, 271, 297,
323, 424, 428, 437
Trybuś Krzysztof 296, 440
Trznadel Jacek 106, 197, 437
Trzpis Henryk 221, 440
Tuwim Julian 210, 424
Tycjan [Tiziano Vecellio] 82
Ujejski Józef 105, 110, 140, 160, 170,
212, 269, 334, 423
Vogel Henrietta 102
Walczevska Sławomira 205, 442
Walter Scott 321, 356
Wasylewski Stanisław 87, 440
Waśko Andrzej 293, 437
Weintraub Witold 13, 201, 393, 437
Wereszczakówna Maria 76
Wesołowska Elżbieta 437
Wężyk Franciszek 26
Wilde Oskar 412, 413, 425
Wilkoń Aleksander 346, 347, 437
Winiarski Jerzy 75, 438
Winkelried Arnold 195, 196, 198,
199, 202
Witkiewicz Stanisław 324, 438
Witkowska Alina 55, 112, 249, 254,
256, 270, 287, 289, 353, 437, 440–
442
Witkowski Michał 208, 422
Witwicki Stefan 14
Wodzińska Maria 28, 75, 76, 266
Wodziński M. 76
Wolter [Voltaire, François-Marie
Arouet] 207, 356, 360, 380

- Wordsworth William 93, 309, 416, 428
Wyka Kazimierz 277, 279, 328, 438
Wysocki Piotr 218
Wypiański Stanisław 196

Zabierowski Stanisław 314, 438
Zakrzewski Bogdan 14, 289, 372, 382,
427, 435, 438
Zaleski Józef Bohdan 14, 305, 374–
376, 386–390, 395, 401, 423
Zaleski Marek 92, 93, 113, 438
Załuski Roman 78, 392
Zawadzka Danuta 292, 375, 438
Zeler Bogdan 243, 434
Zgorzelski Czesław 8, 132, 205, 209,
238, 380, 421, 422, 426, 438, 442
Ziejka Franciszek 293, 433

Zielińska Marta 13, 26, 27, 34, 44, 45,
55, 206, 331, 386, 421, 435, 437, 438
Ziemnińska Katarzyna 105, 431
Ziemia Kwiryna 292, 375, 379, 438
Ziołowicz Agnieszka 93, 176, 347,
436, 437, 438
Zwierzynski Leszek 68, 438

Żbikowski Piotr 26, 154, 438, 442
Żmigrodzka Maria 17, 106, 197, 224,
232, 274, 311, 312, 373, 429, 430,
436, 439
Żurowski Maciej 441
Żygulski Zdzisław 159, 425
Żytko Bogusław 209, 441
Żywczyński Mieczysław 190, 223,
441

Magdalena Bąk

L'angoisse de création de Słowacki L'antagonisme des bardes après des années

Résumé

En 1925 Manfred Kridl a publié sa dissertation *Antagonizm wieszczów. Rzecz o stosunku Słowackiego do Mickiewicza* en consolidant ainsi, pour des décennies, le modèle caractéristique d'analyses des relations compliquées entre deux poètes les plus éminents du romantisme polonais dans les catégories de rivalité ou de polémique ; où le côté actif est présenté par le poète plus jeune. L'attraction de la métaphore proposée par Kridl résulte, semble-t-il, avant tout de son caractère classifiant, et aussi du fait qu'elle repose de même sur l'analyse des oeuvres de Słowacki et Mickiewicz que sur certains faits des biographies des bardes. Quoique les analyses de Kridl, malgré un fort accroissement des études critiques, consacrées aux oeuvres des deux auteurs, soient intéressantes et certains passages restent toujours pertinents, la formule de « l'antagonisme des bardes » ne semble plus suffisante pour décrire des relations compliquées entre les poètes.

Le postulat d'aborder de nouveau ces questions a été formulé à plusieurs reprises par des chercheurs (surtout dans le contexte de la dernière étape de l'oeuvre de Słowacki, inspirée de la philosophie génésiaque, où les règles de rivalité de gloire poétique ou même des polémiques sur les conceptions du monde semblent non adéquates).

Le livre présent est une tentative d'inscrire des relations complexes entre Słowacki et Mickiewicz dans une formule plus large, inférée de la théorie d'angoisse d'Harold Bloom. La conception du chercheur américain permet de voir dans le réseau des allusions à vieux maître un processus compliqué de travailler l'influence du grand prédécesseur. Le but de ces démarches est d'acquiescer sa propre maturité poétique et originalité. Les réflexions menées dans le livre se concentrent autour de trois axes thématiques: amour, nation et art poétique et leur objectif n'est pas tellement la hiérarchisation des textes concrets de Słowacki selon des gestes de révision, distingués par Bloom, mais l'analyse de la relation

complexe entre les bardes dans la lumière de l'angoisse de l'influence, dont l'essence est une différenciation artistique du précurseur.

Le dernier chapitre du livre possède le caractère d'expérience interprétative qui a pour but de poser l'hypothèse expliquant un faible nombre (et le caractère) des textes de Mickiewicz sur l'oeuvre du poète plus jeune. La conception de Bloom sert ici de nouveau d'inspiration méthodologique.

La conception de Bloom accentue très visiblement non uniquement le rapport doublement marqué de l'éphèbe envers son précurseur (la glorification et l'admiration touchent ici la crainte et la nécessité de contrer sa domination), mais elle montre également des conséquences positives du mécanisme. En même temps, l'essence de la relation entre les poètes peut être déplacée de l'espace de « rivalité » de gloire et de paume de priorité littéraires vers celui de construire sa propre (mais étroitement liée) oeuvre, intéressante et différente des accomplissements de « l'autre ».

Il est évident que l'intertextualité, l'inspiration du texte étranger pour créer sa propre écriture originale, un jeu compliqué avec la tradition littéraire constituent le trait caractéristique de l'oeuvre de Słowacki. La production littéraire de Mickiewicz est non seulement un des contextes les plus importants, évoqués par le plus jeune poète, mais elle occupe une place particulière dans le cercle de ses « inspirations ». La théorie d'angoisse artistique de Bloom permet de saisir et de décrire cette spécificité.

Magdalena Bąk

Słowacki's Creative Anxiety – Antagonism between the Poet-prophets years later

Summary

Manfred Kridl's 1925 publication *Antagonism between the Poet-prophets – on Słowacki's Attitude to Mickiewicz*, consolidates a model that considers the complicated relationship between the two most outstanding poets of Polish Romanticism in terms of competition and polemics, the active part of which was that of the younger poet. The attractiveness of the metaphor proposed by Kridl seems to result, above all, from its systematizing nature, but also from the fact that it is based on both analysis of Słowacki's and Mickiewicz's output and on biographical detail. Although the analysis conducted by Kridl is interesting and in many aspects still accurate (despite a rapid increase in critical works devoted to texts written by both poets), the formula of antagonism between the poet-prophets itself does not seem broad enough to describe their complicated relationship. The postulate, in reconsidering this issue, has been formulated by researchers several times (especially in the context of the latter Genesis period of Słowacki's writing, where the rules of competition for poetic fame or even worldview polemic seem particularly inadequate).

The book is an attempt to present the complicated relations between Słowacki and Mickiewicz in a broader formula, derived from Harold Bloom's 'anxiety of influence' theory. The concept of this American researcher involves noting the complex process of working out the influence of a great precursor in the series of references to his works. The aim of these measures is to achieve poetic maturity and originality. The considerations made in the book concentrate on three thematic lines: love, nation, and poetic art, while their intention is not so much the subordination of Słowacki's particular texts to subsequent revisionary ratios described by Bloom, as a description of the complicated relationship between the poets within the formula of the 'anxiety of influence', the nature of which is a creative differentiation from the precursor. The last chapter of the book follows

the nature of an interpretative experiment, proposing a hypothesis to explain the insignificant number (and nature) of Mickiewicz's comments on the younger poet's output. The role of methodological inspiration was again Bloom's theory here.

Bloom's concept clearly underlines not only the doubly marked attitude of an ephebe to a master (admiration and worship combine here with fear and necessity to oppose his dominance), but also shows the positive consequences of the mechanism. At the same time, the nature of the relationship between the poet-prophets may be moved from the space of 'competition' for fame and poetic precedence into the sphere of creating one's own interesting works different from the achievements of 'the other' (though being tightly connected with it).

It is evident that a typical feature of Słowacki's works is their intertextuality, (using other texts in order to create one's own original whole) and a complex game with a literary tradition. Mickiewicz's works serve not only as one of the most important literary contexts to which the younger poet refers, but they are also given a special place among his 'inspirations'. Bloom's 'anxiety of influence' theory allows this specificity to be captured.

Redakcja
Barbara Malska

Projekt okładki
Paulina Dubiel

Redakcja techniczna
Barbara Arenhövel

Korekta
Marzena Marczyk

Łamanie
Alicja Załęcka

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISSN 978-83-226-2182-0

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 28,5. Ark. wyd. 29,5. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 48 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław